

Temat
dnia

IMPERIUM CHIŃSKIE

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

HISTORIA I TERAŹNIEJSZOŚĆ
CHIŃSKIEJ DIASPORY

PIERRE PICQUART

DIALOG

MONDE
diplomata

Pierre Picquart

IMPERIUM CHIŃSKIE
Historia i teraźniejszość
chińskiej diaspory

Przekład: Irena Kałużyńska

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

Wydawnictwo Akademickie

DIALOG

Tytuł oryginału: *L'Empire chinois. Mieux comprendre le futur numéro 1 mondial: histoire et actualité de la diaspora chinoise*, Éditions FAVRE 2004, Lausanne, Suisse

Redakcja: Jolanta Turyk

Projekt okładki: Ewa Majewska

Copyright© Éditions FAVRE 2004, Lausanne, Suisse

Copyright© for the Polish edition by
Wydawnictwo Akademickie DIALOG 2006

ISBN (ePub) 978-83-8002-221-8

ISBN (mobi) 978-83-8002-225-6

Skład i łamanie: Jacek Obrębowski

Motto: *Dialogi konfucjańskie (Lunyu)*, tłum. K. Czyżewska-Madajewicz,
M.J. Künstler, Z. Tłumski, Ossolineum, 1976, rozdz. XII, paragraf 5, s. 118
Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

Wydawnictwo Akademickie DIALOG
00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/218
tel./fax 022 620 87 03
e-mail: redakcja@wydawnictwodialog.pl
www.wydawnictwodialog.pl

Skład wersji elektronicznej:
[Virtualo Sp. z o.o.](http://Virtualo.Sp.zo.o)

Spis treści

- [Dedykacja](#)
- [Wstęp. Przyszłość imperium chińskiego](#)
- [I. SPOŁECZNOŚĆ CHIŃSKA](#)
 1. [Konstrukcja chińskiej diaspory](#)
 - Znaczenie i pomieszenie pojęć
 - Wielka światowa mozaika migracyjna
 - Ekspansja chińskiej diaspory
 - Pochodzenie imigrantów
 - Migracje z okresu przed naszą erą
 - Handel na Jedwabnym Szlaku
 - Lukratywny handel na morzach południowych
 - Współictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna
Wielkie przygody i wyprawy
 - Pojawienie się Europejczyków w Nanyangu
 - Kolonie w Azji Południowo-Wschodniej
 - Zwrot w historii emigracji chińskiej w XIX wieku
 - Tania siła robocza
 - Kulisi, czyli handel prosiętami
 - Pierwsze światowe fale migracji w XX wieku
 - Epoka rewolucji
 - Diaspora rozproszona i podzielona przez dwie ideologie
 - Chińskie frakcje i konflikty bratobójcze
 - Skutki otwarcia Chin
 - Emigranci ekonomiczni i inni

•

1. Przyciąganie Zachodu
2. Diaspora na pięciu kontynentach
- Specyfika chińskiego świata
 1. Różnorodność ludności Chin
 2. Grupy tożsamościowe i geodialektalne
 3. Porządek rzeczy w cesarstwie
 4. Wpływ konfucjanizmu
 5. Taoizm lub droga mądrości
 6. Wpływy buddyzmu w Chinach
 7. Religia ludowa
 8. Przejawy synkretyzmu religijnego
 9. Religie cudzoziemskie
 10. Prymat pozycji społecznej
 11. ~~Stosunki hierarchiczne~~ Copyright wersja elektroniczna
 12. Kultura kolektywna
 13. Honor, czyli zachowanie twarzy
 14. Sprzyjające układy i koneksje
 15. Chińczycy wobec innych
 16. Wyrafinowana komunikacja
 17. Chińskie postrzeganie czasu
 18. Podstawa instytucji: rodzina i przyjaciele
 19. Zasada sukcesu
 20. Organizacje stowarzyszeniowe
 21. Organizacje gospodarcze
 22. Zaufanie i pożyczka wspólnotowa
 23. Diaspora bogata i globalna

•

1.

- Chiny – światowy lider w wielu dziedzinach

• II. ROZMIESZCZENIE CHIŃCZYKÓW NA ŚWIECIE

1. Chińczycy z Ameryki

- Przybycie Chińczyków do Ameryki
- Wielka wspólnota w Stanach Zjednoczonych
- „Yacht people” z Kanady
- Wspólnoty z archipelagu Antyli
- Chińczycy w Ameryce Łacińskiej
- Chińscy kulisi i pionierzy w Peru
- Chińczycy w Meksyku
- Chińczycy w innych krajach Ameryki Łacińskiej

2. Wielka i bogata diaspora chińska w Azji

- ~~Wzrost znaczenia Chińczyków w~~ Ropa naftowa przyciąga Chińczyków do Brunei
- Dyskretni Chińczycy z Birmy
- Zapomniana chwała Chińczyków w Wietnamie
- Wzrost znaczenia Chińczyków w Kambodży
- Nowy złoty wiek dla Chińczyków z Laosu
- Potężna wspólnota chińska z Malezji
- Wzorcowy sukces Chińczyków z Singapuru
- Powodzenie gospodarcze Chińczyków na Filipinach
- Bogata wspólnota chińska w Indonezji
- Dominujący i zintegrowani Chińczycy w Tajlandii
- Trwała obecność Chińczyków w Japonii
- Zmiana społecznego statusu Chińczyków w Korei

•

1. Chińczycy z Tajwanu i inni

- Chińczycy z Tajwanu – dwa państwa chińskie
- Polityka raz ciepła, raz zimna
- Początek dialogu pomiędzy Pekinem i Tajpej
- Była kolonia brytyjska – nowoczesny Hongkong
- „Australian Born Chinese”⁵⁹ czyli Chińczycy z Australii
- Integracja Chińczyków w Nowej Zelandii
- Chińczycy w Oceanii
- Tradycyjna kultura Chińczyków w Indiach
- Chińczycy z Madagaskaru
- Działalność Chińczyków w branży tekstylnej na Mauritiusie⁷⁰
- Chińscy Kreole z Wyspy Reunion
- Chińska polityka gospodarcza w Afryce
- Ani czarni, ani biali z Republiki Południowej Afryki
Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna
- Nowe chińskie interesy w Maroku
- Nowi pracownicy chińscy w Izraelu
- Wielka diaspora światowa – jedyna w swoim rodzaju, dyskretna i bogata

- III. CHIŃCZYCY W EUROPIE

- 1. Chińczycy europejscy

- Pierwsze kontakty chińsko-europejskie
 - Wyprawy niezwykle i dyplomatyczne do Chin
 - Misjonarze wśród Mongołów
 - Chiny – wyobrażenie świata idealnego
 - Chińczycy w królestwie Francji
 - Chiński świat – nieznan i trudno dostępny

-

1. Chińscy seminarzyści w Paryżu w 1829 roku
 2. Obecność chińska w XX wieku
 3. Chińscy robotnicy z czasów I wojny światowej
 4. Powrót Chińczyków do ojczyzny i żądania rewindykacyjne
 5. Chińczycy, którzy pozostali we Francji
 6. Chińscy „studenci-robotnicy”
 7. Chińczycy solidarni i dyskretni
 8. Uchodźcy przed chińskim komunizmem
 9. Przełom migracyjny: „boat people”
 10. Rewolta „Chińczyków bez dokumentów”
 11. Nowi imigranci gospodarczy
 12. Spodziewane migracje
 13. Pamięć o zasługach Chińczyków
 14. ~~Stowarzyszenia chińskie i francusko-chińskie~~
- Chińska diaspora we Francji
 - Chińska diaspora w Wielkiej Brytanii
 - Wspólnota chińska z Królestwa Holandii
 - Nowa wspólnota chińska we Włoszech
 - Stara imigracja chińska w Rosji
 - Nielegalne siatki migracyjne w Europie
 - Oficjalne chińskie środki prewencji emigracyjnej
 1. Aresztowania „głów węży” w Chinach
 2. Potrzeba współpracy w ograniczaniu nielegalnej imigracji
 - Trasy nielegalnej emigracji
 1. Zagrożenie Europy przestępstwami kryminalnymi i triadami
 -

1. Walory Chińczyków
 2. Chiński świat zwrócony ku Europie
 3. Chiny – przyszłe największe światowe mocarstwo?
- Wybrana bibliografia

Wszystkie rozdziały dostępne w pełnej wersji książki.

*Jeśli szlachetny baczy, by nie błędzić,
szanuje ludzi i przestrzega obyczajów,
wszyscy między czterema morzami
są mu braćmi.*

Dialogi konfucjańskie, Wrocław 1976

Autor dedykuje ten utwór wszystkim tym, którzy
działają na rzecz wolności, pokoju, rozwoju człowieka
i narodów

dr Pierre Picquart
www.chinoisdefrance.com

Wstęp. Przyszłość imperium chińskiego

Chiński świat opiera się na bogatych tradycjach i kulturze przodków oraz specyfice społeczności chińskiej znajdującej się na wszystkich kontynentach. W obliczu największej i najlepiej rozwijającej się diaspory na świecie, jej otwarcia się na model zachodni, jej potencjału liczbowego, wzorcowego sukcesu i bezprecedensowego wzrostu gospodarczego, nasuwa się aktualne pytanie: czy Chiny staną się wkrótce największym światowym mocarstwem?

„Porządek rzeczy” ewoluował w imperium chińskim od czasu pierwszych reform gospodarczych, zainicjowanych przez Deng Xiaopinga w 1978 roku. Zwycięstwo gospodarcze tego chińskiego przywódcy stało się wielką szansą dla Chin, wspieraną polityką otwarcia prowadzoną przez jego następców, prezydentów Jiang Zemina i Hu Jintao. Pragmatyczne działania podejmowane przez kilkadziesiąt lat powodowały nadzwyczajny wzrost gospodarczy Chin i stanowią główny nośnik rozwoju świata w XXI wieku.

Chińskie społeczeństwo w swej historii doświadczyło licznych fal emigracyjnych. Emigracja pochodzenia chińskiego koncentrowała się początkowo głównie w Azji Południowo-Wschodniej, a później rozprzestrzeniła się na cały świat. Chińska diaspora¹ silnie wpływa na Chiny kontynentalne pod względem kulturalnym, a przede wszystkim gospodarczym. Kontroluje całe sektory gospodarki w niektórych krajach Azji Południowo-Wschodniej i aktywnie uczestniczyła w gospodarczym starcie Chin.

Od 1979 roku Chiny realizują „socjalizm rynkowy”, stopniowo otwierając swą gospodarkę na kapitały zagraniczne, zaskarbiając sobie przychylność i wsparcie chińskiej diaspory, przywiązanej do ziemi swych przodków i do swej tożsamości kulturowej. Chińska diaspora światowa wykorzystuje swe odwieczne sieci wzajemnej pomocy, wywodzące się z tradycji emigracyjnej trwającej ponad dwa tysiące lat. To ona odegrała główną rolę we wzroście gospodarczym Azji Południowo-Wschodniej, stąd można się zastanawiać, jaką dzisiaj rolę odgrywa w Chinach otwartych na kapitalizm. Kto tworzy tę chińską diasporę światową? Jakie

są strategię jej członków, ich cechy szczególne i rozmieszczenie na świecie?

Chiny dysponują pacyfistycznym imperium stanowiącym przez chińskich emigrantów, „tanim” imperium, które nie wszyscy tworzyli dobrowolnie, ale które się wyłoniło z biegiem czasu dzięki widocznym sukcesom gospodarczym. Obecnie pojawia się nowa emigracja chińska. Liczni młodzi Chińczycy udają się na studia za granicę. Chińscy przedsiębiorcy prowadzą działalność handlową na całym już świecie. Wyłaniają się potężne ponadnarodowe koncerny i konglomeraty, wpływające nie tylko na gospodarkę Chin, ale i wszystkich państw świata.

Wspólnoty chińskie, wpływowe, solidarne i dyskretne, potrafiły sprostać nastrojom ksenofobicznym i antychińskim w trudnych czasach i na różnych obszarach. Pojawienie się na Zachodzie tysięcy chińskich kulisów przyczyniło się do powstania mitu „żółtego zagrożenia”. Miejska i wiejska implantacja chińskich imigrantów nie była łatwa. Emigranci, idąc śladami pierwszych chińskich kupców, marynarzy i misjonarzy, uciekali od nędzy lub wojen bratobójczych, potrójnie izolowani: od rodziny, kraju oraz przywódców, którym się przeciwstawili.

W 1949 roku, po powstaniu Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL), bogaci Chińczycy z diaspyry byli postrzegani jako wyzyskiwacze, pozostali zaś jako ludzie drugiej kategorii, których należało kontrolować. Mimo to zachowali narodowe i lokalne zwyczaje, podtrzymywali więzi geodialektalne ze swymi regionami pochodzenia w Chinach, w które następnie, gdy nadeszła sprzyjająca pora, zainwestowali. Kapitalistyczny sukces Chińczyków zamorskich nie pasował do ideałów komunistycznych. Ich wartości pragmatyczne, bazujące na zdolności przeżycia w trudnych warunkach, spójności społecznej i dążeniu do sukcesu, wywodzą się z tradycji kultu przodków, gdzie konfucjanizm i wzajemny szacunek zajmują główne miejsce.

Chińczycy z Azji Południowo-Wschodniej odegrali decydującą rolę w rozwoju gospodarki socjalizmu rynkowego, zainicjowanej na XIV Zjeździe Komunistycznej Partii Chin w 1992 roku, oraz we wzroście gospodarczym ChRL, której produkty obecnie zalewają cały świat. Przedsiębiorstwa rodzinne, pragnienie sukcesu i chęć podejmowania ryzyka, oszczędność, strategię bazujące na zaufaniu, powiązaniach zawodowych i sieciach wzajemnej pomocy, pozwoliły im zatriumfować na

Tajwanie, w Hongkongu i Singapurze, gdzie funkcjonuje chińska władza polityczna.

We wszystkich państwach świata Chińczycy znajdują się w zarządach wielkich przedsiębiorstw, koncernów i konglomeratów o strukturze rodzinnej. Ta światowa społeczność chińska, stanowiąca czwartą potęgę gospodarczą świata, wprowadziła do ChRL inwestycje, które zapoczątkowały jej model ekonomiczny i wzrost gospodarczy. Przedsiębiorcy z diaspory dokonując inwestycji zachowują zawodową dyskrecję i cechuje ich „niewidzialność”, czyli idealne wtopienie się w życie polityczne i związkowe w Chinach.

Kto dziś może się oprzeć atrakcyjności gospodarczej Chin? Prezentują one gigantyczny rynek wewnętrzny dla 1,3 miliarda mieszkańców, a Chińczycy zdecydowali się postępować zgodnie ze słynnym hasłem rzuconym przez Deng Xiaopinga: „Bogaćcie się!”. Dla Chińczyków rynek wewnętrzny i światowy stał się nowym Eldorado. Jest nim także dla przedsiębiorców z Zachodu, rywalizujących między sobą, by móc przedrzeć się przez Wielki Mur Chiński, zdobyć w Chinach własne rynki lub wszczepić się w chińskie koncerny.

Chiny są wielkie, sięgają daleko poza swe granice. Sukces gospodarczy „czerwonych kapitalistów” prowadzi nas w podróż dookoła świata i do samych Chin, gdzie szefowie przedsiębiorstw stają się nowymi władcami, a dawni proletariusze zostają nowymi bogaczami chińskiego narodu. A naród ten podejmuje projekty igrzysk faraonów, prace olimpijskie godne Herkulesa, tytaniczne zapory, olbrzymie kompleksy portowe, mosty, megaelektrownie, drogi i autostrady bijące wszelkie rekordy, setki tysięcy budowanych mieszkań, podbój przestrzeni kosmicznej i rozwój badań naukowych, rozkwit marek narodowych, rynek światowy, inwestycje zagraniczne, zdobycie udziałów międzynarodowych korporacji finansowych, przebudzenie mniejszości narodowych... Społeczeństwo i świat chiński nie znają już umiaru.

Ta praca proponuje historyczny, geograficzny, socjologiczny, gospodarczy i geopolityczny spacer po świecie, ukazujący chińskie społeczeństwo i gospodarkę, które zmieniają świat, zdominowany od czasu zburzenia muru berlińskiego aż do dziś przez Stany Zjednoczone, i przywracają mu niezbędną wielobiegunowość.

Imponujący wzrost gospodarczy Chin wzbudza obecnie zachwyty wszystkich. Mając uprawnioną ambicję doprowadzenia do końca dzieła modernizacji gospodarczej, politycznej i społecznej, Chiny, odpowiedzialne za los czwartej części ludzkości, realizują swe ambitne projekty i wykonują olbrzymią pracę. Wspaniały plan i wielkie zadanie, które Chiny właśnie urzeczywistniają.

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

¹ Chińczyk z diaspory to człowiek pochodzenia chińskiego żyjący poza Chinami, zachowujący swą chińską tożsamość, znający język i obyczaje chińskie.

Chińska Republika Ludowa

I. SPOŁECZNOŚĆ CHIŃSKA

Konstrukcja chińskiej diaspory

Każdy z nas ma odmienną koncepcję bytów i rzeczy. Wynika to z faktu, że w zasadzie nie dysponujemy wszystkimi danymi niezbędnymi do prowadzenia badań. Podobnie ma się sprawa ze spostrzeżeniami dotyczącymi narodu chińskiego, który aby przeżyć, z biegiem lat rozprzestrzenił się i osiadł we wszystkich zakątkach świata. Gromadząc swych rozproszonych po świecie rodaków, chiński naród wciąż się wzbogaca wielością reprezentowanych przez nich cywilizacji. Chińskie imperium, mające olbrzymie znaczenie pod względem liczby ludności, wykorzystuje swój główny atut, jaki stanowią bogate doświadczenia jego członków i przesuwa się niezaprzeczalnie ku proscenium świata gospodarczego i to na pięciu kontynentach.

Trasy migracyjne Chińczyków zostały wyznaczone po raz pierwszy na początku I tysiąclecia i prowadziły początkowo ku morzom południowym, czyli w kierunku Nanyangu. Następnie, w ciągu kolejnych wieków nieustanne wędrówki Chińczyków wytyczyły niezliczone światowe szlaki migracyjne. Obecnie Chińczycy zamorscy tworzą największą i najbogatszą diasporę na świecie. Ich masowe migracje polityczne czy ekonomiczne wprowadzają nas w historię starożytną i współczesną Chin, w tradycyjny chiński system wartości, przebogata cywilizację i w ostatnie przemiany. Jednakże wpływy konfucjanizmu, taoizmu, buddyzmu oraz wierzeń i zwyczajów ludowych okazują się najbardziej doniosłe. Niektórzy uważają, że bogactwo diaspory chińskiej może przewyższać zasoby Chin. To diaspora chińska przyczyniła się do otwarcia i rozkwitu gospodarczego ChRL przez swe inwestycje, powiązania geodialektalne² i praktyki wspólnotowe. Dlaczego to „plemień globalne” tworzy wraz z Chinami nowe imperium?

Mając bezprecedensowe w świecie, a szczególnie w Azji Południowo-Wschodniej, walory kulturalne, ekonomiczne i finansowe, ten gigantyczny zespół (Chiny i diaspora chińska) wpływa na politykę międzynarodową i tworzy nową wielobiegunową równowagę. Już wiadomo, że to „plemień globalne” zostanie liderem międzynarodowego handlu XXI wieku.

Znaczenie i pomieszanie pojęć

Jesteście Chińczykami, ale z jakich Chin, z jakiego kraju lub jakiego pochodzenia? Oto jedno z pytań, które wydają się proste. Jednak trudno na nie odpowiedzieć. Dlatego odpowiedzi dochodzące do zainteresowanych są często nieprecyzyjne. Powody takiej sytuacji mogą być rozliczne, jednakże najistotniejsze wydają się trzy z nich: długa historia chińskiej emigracji, stosunkowo niedawne pęknięcie ideologiczne w ojczyźnie-matce (oddzielenie Tajwanu od ChRL w 1949 roku), oraz niewystarczająca wiedza Chińczyków „zewnątrznych” o ich przodkach.

Już wiadomo, że zróżnicowanie Chińczyków jest niezwykle. Jakie są zatem cechy specyficzne i punkty wspólne tej diaspory? Aby wyjaśnić ten problem, należy poruszyć kwestię znaczenia i użycia różnych pojęć odnoszących się do chińskiego świata. Specjaliści opisują ten świat chińskich wychodźców wykorzystując różne terminy, jakby wyrażenie „diaspora³ chińska” nie wystarczało.

Jak nazywa się Chińczyków spoza Chin? Niektórzy autorzy⁴ optują za określeniem „plemie globalne”, pojęciem nowoczesnym i atrakcyjnym, ale niezbyt precyzyjnym. Inni wybierają termin „diaspora chińska”. To pojęcie nie obejmuje wyłącznie sumy wspólnot chińskich. Diaspora charakteryzuje się przez swych wychodźców, sieci powiązań, strumienie migracyjne i interakcje, swoje uświatowienie i działalność na zewnątrz Chin.

Niektórzy wolą termin „Chińczycy zamorscy”⁵. Wielu używa określenia „Huaqiao”⁶, które dosłownie znaczy „obywatele chińscy przebywający za granicą”. Jeszcze inni mówią o „Wielkich Chinach” (często zakreślając różne kręgi przynależności⁷), czy też o „Dwojakich Chinach”⁸, bądź nawet „Trojakich Chinach”⁹. Te terminy nie zawsze są definiowane geograficznie, społecznie czy politycznie. Tajwan, którego status pozostaje nieuregulowany, stanowi jeden z najdobitniejszych przykładów trudności kwalifikacyjnych. Ponieważ występuje wyraźny brak jednomyślności terminologicznej, ujawniają się również symptomy choroby polegającej na niezrozumieniu złożoności świata chińskiego, gdzie wszechobecne Chiny znajdują się jednocześnie „na marginesie” swej diaspory.

W konsekwencji trzeba być przygotowanym na pewne niejasności interpretacyjne, także i wśród samych ekspatriowanych. Trudności związane z ich samookreśleniem się mogą sprawić, że będziemy

postrzegać świat chiński jako niewyrazisty, nieostry, nieuchwytny, niedający się ogarnąć, tymczasem to on właśnie stworzył nową światową potęgę gospodarczą. Jeśli ta debata dotyczy tyłu kategorii ekspatriowanych Chińczyków i tyłu obszarów geograficznych, jak się w tym nie pogubić?

Te różnorodne terminy, powodujące spory wśród ekspertów, oznaczają po prostu, według takiego czy innego aspektu, ekspatriowane wspólnoty chińskie na świecie. Niezależnie od wybranego określenia ta „rozproszona wspólnota” ma jednak pewne punkty wspólne: zachowuje w większości świadomość swej tożsamości narodowej, wspólne pismo liczące kilka tysięcy lat¹⁰, język dla większości wspólny, języki pośredniczące, starą kulturę, więzi historyczne i emocjonalne. Tworzy rozproszoną solidarną wspólnotę emigrantów, która zbudowała dyskretne więzi gospodarcze, łączące ją zawsze z jej naturalnym geograficznym miejscem pochodzenia, Chinami, ojczyzną-matką. Czy to nieodpowiednie, by używać po prostu terminu „diaspora chińska”, ze względu na liczbę Chińczyków rozproszonych na całym świecie?

Od 80 do 100 milionów Chińczyków poza Chinami tworzy diasporę najważniejszą na świecie i jedną z najstarszych. Szacunki liczbowe różnią się (co prowadzi do kolejnych niejasności), w zależności od tego, czy uwzględnia się kryterium narodowe, czy też to znacznie ciekawsze, przyjęte w tej pracy, uwzględniające specyficzne cechy wspólnotowe i praktyki kulturalne. W tym melanzu migracyjnym, z Azji do Ameryki czy Europy, z Wysp Fidzi do San Francisco, z Kantonu do Paryża, epopeja pionierów-emigrantów nie zdradza łatwo swych sekretów. Ten wszechświat pozostaje nieodkryty.

Wielka światowa mozaika migracyjna

Chińczycy, obecni w ponad stu trzydziestu krajach i na pięciu kontynentach, rozpoczęli swe wędrówki migracyjne na początku naszej ery, a nawet wcześniej. Ich historia wpisuje się w wielkie gospodarcze, demograficzne i geopolityczne wydarzenia świata. Problemy Chińczyków zamorskich i te z nimi związane trwają zatem już od ponad dwóch tysięcy lat, a zaczęły się na dobre przed naszą chrześcijańską erą.

Długa historia chińskiej emigracji i jej zuchwałe wyczyny poza Chinami tworzą skomplikowaną mozaikę odzwierciedlającą różnorodność Chińczyków, stąd też biorą się wskazane wcześniej różnice

terminologiczne. Niewątpliwie szlaki migracyjne Chińczyków powinny nas oczarować i być pożywką do marzeń. Ich migracje obejmują wiele epok, wypełnionych geopolitycznymi i gospodarczymi podbojami, konfrontacjami i rozgrywkami, lecz także ostrą rywalizacją, wojnami, deportacjami, oszustwami, piractwem i okrucieństwem. Wszyscy emigranci chińscy mieli ważne powody, by wyjechać, a niektórzy po prostu nie mieli wyboru.

Ekspansja chińskiej diaspory

Jest faktem, że rozmieszczenie geograficzne chińskiej diaspory charakteryzuje się wielkim rozproszeniem na świecie i olbrzymią koncentracją w Azji Południowo-Wschodniej. Ekspansja terytorialna chińskich emigrantów była ukierunkowana – początkowo i z zasady – do krajów graniczących z Państwem Środka w Azji Południowo-Wschodniej. Ten pierwszy obszar osiedlania stanowi historyczną „bazę migracyjną” diaspory. W Azji Południowo-Wschodniej diaspora chińska stała się szczególnie wpływowa. Zdobyła tam bezprecedensową władzę gospodarczą. Zarządza znacznymi środkami ekonomicznymi w całym regionie: w Tajlandii, na Filipinach, w Malezji, nie wspominając już o obszarach takich, jak Hongkong (odzyskany przez Chiny), Tajwan czy Singapur. Obecnie odbywa się bardzo aktywna ekspansja gospodarcza chińskiej diaspory we wszystkich zakątkach świata. Diaspora, co stanowi powód zaciekawienia, zaniepokojenia i podziwu, reprezentuje także 75% wszystkich inwestycji dokonanych w ChRL. Oczekuje się, że w ciągu czterdziestu, pięćdziesięciu lat, a może wcześniej, Chiny wysuną się na czołowe miejsce światowej gospodarki, za nimi uplasują się Stany Zjednoczone i Indie.

Prowadzi to nas do postawienia sobie kolejnego pytania: czy jutro zostaniemy zepchnięci do ról drugoplanowych, zmieceni przez takie supergiganty, jak Chiny, Indie i inne rozwijające się kraje? Podejmując zróżnicowane działania gospodarcze, nowe strategie handlowe i finansowe, przedsięwzięcia geopolityczne w Azji Południowo-Wschodniej i wszędzie indziej, chińska diaspora i Chiny reprezentują – zjednoczone – niezwykle potężny napęd rozwoju gospodarczego, co równocześnie daje nadzieję i wzbudza obawy Zachodu.

Chiński świat zmusza do podejmowania różnego rodzaju analiz politycznych, ekonomicznych i kulturalnych. Jeśli dokonałoby się wyłonienie chińskiego imperium, należy zadać kolejne pytania związane z integracją chińskich emigrantów, wspólnotami chińskimi i ich stosunkami z Chinami. Globalizacja, która znakomicie pasuje do chińskiego świata, oraz kulturalna integracja wspólnot chińskich w krajach przyjęcia sprzyjają potędze Chin, międzynarodowym przemianom i wielobiegunowemu światu.

W świetle tych zagadnień pojawiają się kolejne pytania: co stanowiło siłę napędową chińskich emigrantów? Jakie były ich strategie, przyczyny migracji i motywacje? Odpowiedzi na te pytania ukazują następstwa licznych czynników w ciągu bardzo długiej historii Chin i ponadnarodowych tras chińskiego świata. Wyjaśnienie tych kwestii ma kolosalne znaczenie dla lepszego zrozumienia aktualnego rozkwitu Chin.

Pochodzenie imigrantów

Dlaczego musimy powrócić do bardzo odległej epoki i do początków człowieka? Ponieważ Chińczycy są przywiązani do swych korzeni i swej starej cywilizacji¹¹. Większość specjalistów skłonna jest uznać, że człowiek wywodzi się z populacji ewoluującej w Afryce. Oto dlaczego temat dotyczący przemieszczeń Chińczyków w świecie staje się tak aktualny. Czy przodek człowieka, który pokonał neandertalczyka, przybył z Afryki czy Chin?

Badania naukowe szkieletu „człowieka z Mungo” wprowadziły zamieszanie do naszej wiedzy na temat pochodzenia człowieka. Ta skamielina – licząca 60 tysięcy lat – odnaleziona w 1974 roku na wschodzie Australii zaczyna wyjawiać swe sekrety. „Człowiek z Mungo” miał mieć chińskiego przodka. Chiny zawsze odrzucały tezę o pochodzeniu współczesnej ludzkości z Afryki i odkrycie „człowieka z Mungo” uzmacnia ich stanowisko. Antropolog Alain Thorne z Narodowego Uniwersytetu Australii również uważa, że pierwsi emigranci chińscy pojawili się w Australii 70 tysięcy lat temu. Niemniej najbardziej prawdopodobna i wiarygodna historia pierwszych migracji chińskich prowadzi nas znacznie bliżej początków naszej ery.

Państwo Środka i jego królestwa zarówno w czasach stabilizacji, jak i chaosu, nigdy tak naprawdę, a przynajmniej przez bardzo długi okres, nie

interesowały się swymi granicami i zasięgiem terytorialnym. Przestrzeń chińska – w wielu obszarach nieznana – jest olbrzymia. Co więcej, jak świadczy sama nazwa, Państwo Środka uważane było za centrum świata.

Chiny, dawne Zhongguo, „Państwo Środka”, przez tysiąclecia stanowiły centrum świata dla jego dynastycznych władców, Synów Nieba, którzy zamknęli swe państwo za wielkimi murami, by chronić się przed barbarzyńskim i niekulturalnym światem. Jednakże w miarę pojawiania się kolejnych z 24 dynastii i rozwoju pisma¹² powstawał również chiński świat (także feudalny¹³) budowany na zaufaniu społeczności różnych, lecz znakomicie zorganizowanych.

Migracje z okresu przed naszą erą

W XI wieku p.n.e. chińska dynastia Zhou¹⁴ położyła kres panowaniu władców dynastii Shang¹⁵. Nowa dynastia ustanowiła liczne przywileje dla elity i surowe wymogi moralne dla wszystkich. Nowe społeczeństwo stworzyło zasady, mające na celu nienaruszanie korzyści elity władzy. Kiedy cesarstwo było stabilniejsze¹⁶, pogwałcenie ustalonych zasad ostro karano. Wielu buntowało się przeciwko zbyt rygorystycznym zasadom. Zbuntowani wyemigrowali na obecne tereny Mandżurii, Korei czy Japonii. Przenieśli się na północne stepy, zachodnie pustynie, na południe od rzeki Jangcy, w góry i inne rejony, zaludnione bądź nie.

Kolejne ruchy migracyjne przypadły na czasy wojen domowych, zamętu i destabilizacji. Epoka Walczących Królestw¹⁷ spowodowała liczne przemieszczenia ludności na południe od rzeki Jangcy, do niezależnego królestwa Yue¹⁸. Migracje trwały nadal, kiedy dynastia Zhou została pokonana przez kolejną, Qin¹⁹. To w czasach panowania dynastii Qin władca dokonał ostatecznego podboju królestwa Yue. Cesarz skolonizował ten teren wykorzystując przestępców, kupców i rodziny wojskowe, zmuszając ich do opuszczenia północy Chin. Przodkowie Chińczyków zagranicznych, „dzieci Yue”²⁰, musieli zaś emigrować na inne ziemie. Ponadto kupcy, sprzeciwiający się fundamentalistycznym konfucjanistom, którzy traktowali ich z pogardą i umieścili na dole hierarchii społecznej, wybierali ucieczkę dla ratowania swego życia i uzyskania możliwości kontynuowania pracy.

Chińczycy zamorscy w swej historii migracyjnej przyjęli w konsekwencji „strategie bazowe” swych przodków, stające się niepisaną

regułą: ucieczka, przebiegłość, niewidzialność, solidarność i dyskrecja. Wojny niepodległościowe, kampanie Wielkiego Sternika Mao Zedonga, ekspatriowane triady czy tajne stowarzyszenia na całym świecie stosują te same zasady, bazujące na ostrożnym buncie i wykorzystaniu przebiegłości. Wojny, wygnania, nierówności, bieda i nadużycia władzy wykuły fundamenty migracyjnych strategii Chińczyków. Fundamenty te posłużyły budowie wspólnotowych modeli strategicznych... i przyczyniły się do sukcesu chińskiego świata.

Handel na Jedwabnym Szlaku

Na początku naszej ery bieda stała się podstawowym czynnikiem pobudzającym Chińczyków z przeludnionych wybrzeży chińskich do emigracji w kierunku Azji Południowo-Wschodniej, najbliższemu celowi z Chin. Rozwój handlu morskiego również stał się istotnym czynnikiem w ruchach migracyjnych. Od I wieku p.n.e. chińscy marynarze pływali aż do Afryki. Atrakcyjność handlu zachęcała chińskich kupców do przemieszczania się z jednej faktorii do drugiej, do wyruszania coraz bardziej na południe, coraz dalej, najczęściej szlakami morskimi, ale też trasami lądowymi.

Jedwabny Szlak stanowił drogę handlową liczącą 11 000 kilometrów, zaczynającą się w północnych Chinach i łączącą Azję i Europę. Tworzył szlak spajający dwa światy, Wschód i Zachód, po którym wędrowały handlowe karawany oraz idee Państwa Środka i Świata Śródziemnomorskiego. Była to wspaniała oś ziemskiego handlu i wymiany. Szlak składał się z dwóch głównych tras. Pierwsza prowadziła na północ ku stepom Azji Środkowej. Druga wiodła na południe, przez wąwozy Karakorum i niezwykłą scenerię wyżyn obecnego Pakistanu. Odnoga południowej trasy, zwana Nefrytowym Szlakiem, łączyła Chiny południowe z Indiami i Syjmem (ob. Tajlandia) przez Birmę (ob. Myanmar). Chińscy kupcy znali tę trasę od III wieku p.n.e. i prowadzili aktywny handel nefrytem z Indiami i Birmą.

Na szlakach handlowych wymieniano towary i handel odbywał się dwukierunkowo. Porcelana, herbata, przyprawy, tkaniny, jedwab podróżowały na Zachód, natomiast złoto i szlachetne kamienie z Azji Środkowej i Azji Południowej przybywały do Chin. Opium dotarło tą samą trasą z krajów arabskich. Wydaje się, że trafiło do Chin Nefrytowym

Szlakiem z karawanami chińskich kupców lub z Azji Środkowej, dobrze im znanej. Chińska obecność na tym terenie została potwierdzona wyprawą eksploratora Zhang Qiana, który spotkał²¹ greckich potomków wojowników Aleksandra Wielkiego.

Lukratywny handel na morzach południowych

Prawdziwy rozkwit chińskiego handlu morskiego na morzach południowych nastąpił w III wieku, chociaż Chińczycy już znacznie wcześniej penetrowali obszar morski Chin. Wielki handel morski rozwinął się wraz z utworzeniem lokalnych (na szczeblu prowincji) flot handlowych, mogących prowadzić walki z piratami, zawsze bardzo aktywnymi w tym rejonie. Takie floty przeznaczano do ekspedycji przeciw statkom rebelianckim z Japonii i z całego regionu. Był to także, w innych dziedzinach, czas importu niewolników i szlachetnych kamieni oraz pierwszych pielgrzymek buddystów.

I tak, szlakami morskimi i lądowymi rozpoczął się ruch w kierunku do Nanyangu – śladami zdobywczych armii i kupców. Wędrowali tu emigranci, marynarze, zdemobilizowani żołnierze, kupcy, funkcjonariusze państwowi zesłani po zmianie dynastii cesarskiej. Szlak emigracyjny wiódł z południowo-wschodnich regionów Chin. Obecnie ocenia się, że 80–90% Chińczyków zamorskich miało swych przodków gdzieś w tym rejonie.

Decydujący wpływ na wzrost ruchów migracyjnych miał jednakże intensywny rozwój chińskiej floty począwszy od XI wieku. To bez wątpienia jedno z ważnych wydarzeń w historii Azji i Chin, ważnych dla ich otwarcia się na świat, ich migracji i nauki oraz przyszłych kontaktów z Zachodem. Wielką innowacją technologiczną stały się chińskie dżonki wielkomorskie o komorach wodoszczelnych, ze sterem w stewie rufowej i sztywnym ożaglowaniem.

Z drugiej strony, w związku z warunkami klimatycznymi²² w tym rejonie, regularne rejsy morskie odbywały się głównie pomiędzy portami morskimi prowincji Fujian i Guangdong a przystaniami Nanyangu i południowych Indii. Te nowe trasy sprzyjały osiedlaniu się nowych chińskich rodzin. Utworzyły się kolonie i rozpoczęło się zaludnianie przez Chińczyków całej Azji.

Wielkie przygody i wyprawy

Otwarcie się Chin na świat zbiegło się z apogeum ich morskiej potęgi, przypadającym na początek XV wieku. Wysłano wtedy siedem ekspedycji pod dowództwem słynnego cesarskiego dostojnika, Zheng He, pochodzącego z prowincji Yunnan. Jego ojciec był muzułmaninem, potomkiem mongolskiego gubernatora. Zheng He przez dziesięć lat pozostawał chińskim jeńcem²³. Los sprawił, że w wieku 29 lat został „wielkim dowódcą zachodnich oceanów”. W latach 1405–1433 admirał Zheng He i jego pomocnik Wang He poprowadzili siedem wielkich wypraw docierających aż do wybrzeży Afryki.

Fantastyczne wyprawy morskie podjęły wielkie floty liczące ponad 60 statków. Przemierzyły Ocean Indyjski i Morze Arabskie. Dotarły do Azji Południowo-Wschodniej, Indii, Cejlonu, Zatoki Perskiej, do wschodniego wybrzeża Afryki (aż do Somalii). Sześćdziesiąt lat przed odkryciem Ameryki Zheng He dowodził flotyllą liczącą 30 tysięcy ludzi, na pokładach statków pod względem technicznym znacznie przewyższających ówczesne statki europejskie. Dla porównania, długość statku chińskiego admirała wynosiła 140 metrów, czyli pięć razy więcej niż największego statku europejskiego. Chińska dżonka²⁴ była wyraźnie lepsza od karaweli Krzysztofa Kolumba, mierzyła 30 metrów.

Wyprawy morskie, podjęte głównie ze względów prestiżowych dla chińskiego cesarstwa, miały też cele handlowe. Ekspedycje admirała Zheng He i Wang He wyznaczyły początek epoki handlowej w Azji Południowo-Wschodniej, pobudzając produkcję towarów i ich dystrybucję przez chińskich kupców. Ponadto w samych Chinach wzrosło zapotrzebowanie na produkty z terenów Azji Południowo-Wschodniej.

Handel dotyczył przede wszystkim porcelany²⁵, metali szlachetnych, kości słoniowej, przypraw, perfum i tkanin jedwabnych²⁶. Jego lukratywność ponownie zwiększyła migracje chińskich kupców, którzy rozprzestrzenili się wtedy w Nanyangu, od Filipin po Syjam. Potężne wspólnoty kupieckie na Jawie i Sumatrze powstały na początku XV wieku.

Wytyczanie wciąż nowych szlaków handlowych sprawiło, że Chińczycy zamorscy tworzyli coraz więcej kolonii bazujących na handlu. Rozwinęli działalność przynoszącą znaczne zyski i stali się liderami gospodarki na tych obszarach. Kupcy szybko okazali się niezbędnymi lokalnym władcom do

załatwiania spraw z dworem chińskim. Byli zwolennikami kontaktów dyplomatycznych i przyczynili się do powstawania przedstawicielstw w świecie kosmopolitycznym, tworzonym przez elity, kupców i marynarzy z całego świata.

Działalność ta dała Chińczykom pozycję kluczową w handlu i polityce Azji Południowo-Wschodniej. Dzięki temu zdobyli później na tym terenie decydujące środki ekonomiczne i finansowe w wielu sektorach, jak banki, instytucje finansowe, przedsiębiorstwa handlowe i inne.

Pojawienie się Europejczyków w Nanyangu

W XVI wieku na chińskim wybrzeżu południowym pojawili się na stałe Europejczycy²⁷, chociaż piractwo europejskie na chińskich wodach przybrzeżnych szalało od zawsze. Nastąpił okres przejściowy, sprzyjający osiedlaniu się chińskich emigrantów w Nanyangu. W tym okresie przestoju wspólnoty chińskie aktywnie uczestniczyły w lokalnym życiu społecznym i politycznym.

W 1567 roku Chiny zalegalizowały po raz pierwszy handel w Azji Południowo-Wschodniej, przyznając licencje handlowe 50 chińskim dżonkom. Najbardziej pomyślne lata to okres 1570–1640, kiedy było pod dostatkiem srebra z Japonii, Meksyku i Europy. Chińczycy, Japończycy, Hindusi i Europejczycy konkurowali ze sobą zawzięcie w tych intratnych przedsięwzięciach handlowych.

W tym samym czasie rywalizacja i penetracja europejska w tym regionie przyczyniły się do pierwszych pogromów Chińczyków na nowych obszarach imigracji. Dla cudzoziemców, Hiszpanów, Holendrów, Wietnamczyków czy innych, zagrożenia były globalne: wojskowe, terrorystyczne i handlowe. Chińczycy, którzy zdobyli władzę i odnieśli sukces w wielu sektorach handlu, znaleźli się zatem na celowniku. Uważano ich czasami za odpowiedzialnych za pojawiające się kryzysy.

W każdym razie daje się zauważyć wyraźny brak reakcji na te wydarzenia ze strony cesarstwa chińskiego, co świadczy o jego braku zainteresowania i zerwaniu więzi na linii Państwo Środka a wspólnoty emigrantów na ziemiach Nanyangu. Emigranci chińscy mogli zatem liczyć tylko na siebie samych, na swe zdolności adaptacji, zmysł kupiecki i umiejętności integracyjne, często potwierdzane mieszanymi związkami małżeńskimi.

Wydawnictwo Akademickie DIALOG

specjalizuje się w publikacji książek dotyczących języków, zwyczajów, wierzeń, kultur, religii, dziejów i współczesności świata Orientu.

Naszymi autorami są znani orientaliści polscy i zagraniczni, wybitni znawcy tematyki Wschodu.

Wydajemy także przekłady bogatej i niezwyklej literatury pięknej krajów Orientu.

Redakcja: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/219

tel. (0 22) 620 32 11, (0 22) 654 01 49

e-mail: redakcja@wydawnictwodialog.pl

Biuro handlowe: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/218

tel./faks (0 22) 620 87 03

e-mail: biurohandlowe@wydawnictwodialog.pl

www.wydawnictwodialog.pl

Serie Wydawnictwa Akademickiego DIALOG:

- Języki orientalne
- Języki Azji i Afryki
- Literatury orientalne
 - Skarby Orientu
 - Teatr Orientu
 - Życie po japońsku
 - Sztuka Orientu
 - Dzieje Orientu
- Podróże – Kraje – Ludzie
 - Mądrość Orientu
- Współczesna Afryka i Azja
 - Vicus. Studia Agraria
 - Orientalia Polona
- Literatura okresu transformacji
 - Literatura frankofońska
 - Być kobietą
 - Temat dnia
 - Życie codzienne w...

Prowadzimy sprzedaż wysyłkową

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna